

HYÉÆÄÿ {SòÄÿ{ -ÿægÁÿ {æÿò-ÿæ-f;

ପଣ୍ଡିତ ଅନ୍ତର୍ଯ୍ୟାମୀ ମିଶ୍ର

ପ୍ରାଚୀନ ଯୁଗରୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କ୍ଷେତ୍ରରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଥିଲେ ଅଗ୍ରଣୀ । ବିଶେଷତଃ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବପୁଅମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଥିଲେ ଭାରତର ଗର୍ବ ଓ ଗୌରବ । ନୌବନ୍ଧର ଜାତି ରୂପେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବିଶ୍ୱ ଦରବାରରେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର ଆସନ ଅଳଙ୍କୃତ କରିପାରିଥିଲେ । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଶାର ସୁଦୀର୍ଘ ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳରେ ଅନେକ ପ୍ରାକୃତିକ ବନ୍ଦର ରହିଥିଲା । ଏହି ବନ୍ଦରଗୁଡ଼ିକ ସୁନାବ୍ୟା ନଦୀ ଦ୍ୱାରା ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଞ୍ଚଳ ସହିତ ସଂଯୁକ୍ତ ଥିଲା । ଫଳତଃ ନଦୀପଥରେ ବାଣିଜ୍ୟ ସାମଗ୍ରୀ ଅନାୟାସରେ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରେ ପହଞ୍ଚି ପାରୁଥିଲା । ଏହିସବୁ ବନ୍ଦରରୁ ବିଦେଶକୁ ପ୍ରଚୁର ପରିମାଣରେ ହାତୀଦାନ୍ତ, ସୁନ୍ଦରାସ୍ତ, ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର, ସୌଖୀନ ହସ୍ତଶିଳ୍ପ ସାମଗ୍ରୀ, ମୂଲ୍ୟବାନ ରତ୍ନପଥର, ଚାନ୍ଦୁଆ ଓ ପାନପତ୍ର ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିଲା ଏବଂ ସୁବର୍ଣ୍ଣ, ମୁକ୍ତା, ରୂପା, ତମ୍ବା, ଅଗୁରୁ ତଥା ମୂଲ୍ୟବାନ ମସଲା ପ୍ରଭୃତି ବିଦେଶରୁ ଆମଦାନୀ ହେଉଥିଲା । ଏହି ବହିର୍ବାଣିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଦରିଆପାରି ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ଦେଶମାନଙ୍କରୁ ଅସରନ୍ତି ଧନବୌଳତ ବୋହିଆଣି ଓଡ଼ିଶାକୁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ କରିଥିଲେ । ଏତଦ୍ୱତ୍ତନ ନଦୀ ମାଧ୍ୟମରେ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳର ଦ୍ରବ୍ୟ ମାଳଅଞ୍ଚଳକୁ ତଥା ପାର୍ବତ୍ୟାଞ୍ଚଳର ଦ୍ରବ୍ୟ ଉପକୂଳ ଅଞ୍ଚଳକୁ ପରିବହନ ହୋଇ ଅନ୍ତର୍ବାଣିଜ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ଲୋକକଥାରେ ସାଧବପୁଅ କାହାଣୀ ବହୁଳ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ଓଡ଼ିଆ ସାହିତ୍ୟରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଚିତ୍ର ସ୍ୱର୍ଣ୍ଣାକ୍ଷରରେ ଅଙ୍କିତ । ଅନେକ ବିଦେଶୀ ଭୌଗଳିକ, ଐତିହାସିକ ତଥା ପରିବ୍ରାଜକ ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ବ୍ୟବସାୟର ଭୂୟସୀ ପ୍ରଶଂସା କରିଯାଇଛନ୍ତି । ସମୃଦ୍ଧ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜାଙ୍କୁ ପ୍ରାଚୀନ ସାହିତ୍ୟରେ ମହୋଦଧିପତି ବୋଲି ଉଲ୍ଲେଖ କରାଯାଇଛି । ପ୍ରାୟ ପ୍ରତ୍ୟେକ ଓଡ଼ିଆ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ସାଧବପୁଅ କଥା ପଢ଼ିଲେ ଜାତୀୟ ଗର୍ବରେ ଉଲ୍ଲସିତ ହୋଇଥାନ୍ତି ।

ପୌରାଣିକ ଓ ଐତିହାସିକ ଯୁଗରେ ଓଡ଼ିଶା ଭୂଖଣ୍ଡ ଉଡୁ, କଳିଙ୍ଗ, ତ୍ରିକଳିଙ୍ଗ, ଉଡ଼କଳିଙ୍ଗ, ଉତ୍କଳ, ତୋଷଳ, କୋଶଳ,

କଙ୍ଗୋଦ ପ୍ରଭୃତି ବହୁନାମରେ ପରିଚିତ ଥିଲା । ପ୍ରାଚୀନକାଳରେ ପୂର୍ବମହୋଦଧି କଳିଙ୍ଗ ଉପକୂଳରେ ଥିବାରୁ ଏହାକୁ କଳିଙ୍ଗ ସାଗର କୁ ହାୟାଉଥିଲା, ଯାହାକି ସଂପ୍ରତି ବୈଦେଶିକଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବଙ୍ଗୋପସାଗର ନାମରେ ଚିହ୍ନିତ । ଗଙ୍ଗାନଦୀର ମୁହାଣଠାରୁ ଗୋଦାବରୀର ମୁହାଣ ମଧ୍ୟରେ କଳିଙ୍ଗ ସାଗରରେ ବହୁ ପ୍ରାକୃତିକ ବନ୍ଦର ରହିଥିଲା । ସେହିସବୁ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କ ମଧ୍ୟରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ, ଅଜିତା, ପିପିଲି, ଦଶାର୍ଣ୍ଣ, ଚେଳିତୋଳ, ଦନ୍ତପୁରୀ, ମାଣିକପାଟଣା, ପାଲୁର, ଗଞ୍ଜାମ ପ୍ରଭୃତି ବିଶ୍ୱ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲା । ପୁରୀ, ବାଲେଶ୍ୱର, ମାଣିକପାଟଣା ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରୁ ପ୍ରାଚୀନ ବୈଦେଶିକ ମୁଦ୍ରା ମିଳିଥିବାରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କର ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କ ସହିତ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ କାଳରୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମଯାଜକ ବିଜ୍ଞଦତ୍ତ ସ୍ୱରଚିତ କୁଦ୍ଧ ଜୀବନ ଚରିତରେ ଓଡ଼ିଶାର ଅଜିତ ବନ୍ଦର ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ଦୁଇଭାଇ ବୋଇତରେ ପାଞ୍ଚ ଶହ ଶଗଡ଼ ପଣ୍ୟ ଦ୍ରବ୍ୟ ଆଣି ଅଜିତ ବନ୍ଦରରେ ପହଞ୍ଚିଥିଲେ ଏବଂ ସେଠାରୁ ସ୍ଥଳପଥରେ ମଗଧ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ । ଏହା ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ପଞ୍ଚମ-ଷଷ୍ଠ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରସଙ୍ଗ ହେଲେ ହେଁ ଅଦ୍ୟାବଧି ଅଜିତ ବନ୍ଦର ପରିଚିତ ହୋଇପାରିନାହିଁ । ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀର ମଗଧରେ ଚନ୍ଦ୍ରଗୁପ୍ତ ମୌର୍ଯ୍ୟ ଶାସନ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରି ସମଗ୍ର ଭାରତ ଜୟ କଲେ ହେଁ ସମୃଦ୍ଧିଶାଳୀ ଓଡ଼ିଶା ଜୟକରି ପାରିନଥିଲେ । ତଦୀୟମନ୍ତ୍ରୀ ଚାଣକ୍ୟ ସ୍ୱରଚିତ ଅର୍ଥଶାସ୍ତ୍ରରେ ସମୁଦ୍ରଯାତ୍ରା ଓ ପୋତନିର୍ମାଣ ସଂପର୍କରେ ସବିଶେଷ ସୂଚନା ରହିଛି । ଅନୁମିତ ହୁଏ, କଳିଙ୍ଗ ବା ଓଡ଼ିଶାବାସୀଙ୍କ ନୌଯାତ୍ରା ଓ ପୋତନିର୍ମାଣ ହିଁ ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବର୍ଣ୍ଣିତ, କାରଣ, ଚାଣକ୍ୟଙ୍କ ଉଲ୍ଲେଖ ଅନୁଯାୟୀ ଆଷାଢ଼ ମାସଠାରୁ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସ ନୌଯାତ୍ରା ନିମିତ୍ତ ପ୍ରଶସ୍ତ । ଏବେମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଶାରେ କାର୍ତ୍ତିକ ମାସରେ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ହେଉଛି । ଏଥିରୁ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣ ମିଳେ ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ କାଳରୁ ସାମୁଦ୍ରିକ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ଥିଲା, ଯାହାକି ସୁଦୀର୍ଘ ପରମ୍ପରାରେ ପ୍ରତିଫଳିତ । ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ ଓ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ

ସମୟରେ ସାଧବବୋହୂମାନେ ଅର୍ଘ୍ୟଥାଳୀ ନେଇ, ହୁଳୁହୁଳି ପକାଇ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଉ ଥିଲେ । ବର୍ତ୍ତମାନ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଲୋପ ପାଇଥିଲେ ହେଁ ପୂର୍ବଗୌରବର ପରମ୍ପରା ବିଦ୍ୟମାନ । ଅଧିକନ୍ତୁ, ସାର୍ବଜନୀନ, ପାରିବାରିକ ଓ ବ୍ୟକ୍ତିଗତ ଭାବରେ ଏହା ପାଳିତ ହୋଇ ଜାତୀୟ ମହୋତ୍ସବ ସ୍ୱରୂପରେ ପ୍ରତିଭାତ ।

ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ ଥିଲା ଓଡ଼ିଶାର ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ଶତାବ୍ଦୀ । ସେହି ସମୟରୁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ବାଲି, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଓ ଶ୍ରୀଲଙ୍କା ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ସହିତ ସ୍ଥାୟୀ ସଂପର୍କ ସ୍ଥାପନ କରିସାରିଥିଲେ । ଇତିହାସ ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ୭୫ ଖ୍ରୀଷ୍ଟାବ୍ଦରେ କଳିଙ୍ଗରୁ ଅନେକ ବ୍ୟକ୍ତି ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଜାଭା ଦ୍ୱୀପକୁ ଯାଇ ସେଠାରେ ସ୍ଥାୟୀ ଭାବରେ ବସବାସ ଆରମ୍ଭ କରିଥିଲେ । ସେହି ବର୍ଷଠାରୁ ଜାଭାରେ ଏକ ଅଳ୍ପ ପ୍ରଚଳନ ହୋଇଆସୁଅଛି । ଏବେବି କଳିଙ୍ଗ ବଂଶଧରଗଣ ସେଠାରେ କିଙ୍ଗ ନାମରେ ପରିଚିତ । ସେହି ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାର କିଛି ବ୍ୟକ୍ତି ଜଳପଥରେ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ ଯାଇ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ସେମାନେ ତତ୍କାଳୀନ ପ୍ରୋମ୍ ନଗରୀର ନାମ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ରଖିଥିଲେ । ବାଲି ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଦ୍ୱୀପରେ ବହୁ ଓଡ଼ିଆ ଯାଇ ରହିଛନ୍ତି । ସେହିସବୁ ସ୍ଥାନରେ ଅଦ୍ୟାବଧି ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ଉଜ୍ଜୀବିତ ରହିଛି । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ସେହି କାଳରୁ ବ୍ରହ୍ମଦେଶ, ଥାଇଲାଣ୍ଡ, କାମ୍ବୋଡ଼ିଆ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଜାଭା, ସୁମାତ୍ରା, ବୋର୍ଣ୍ଣିଓ, ଚାନ୍, ରୋମ, ଜାପାନ ତଥା ଆଫ୍ରିକା ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ବାଣିଜ୍ୟିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କ ରହିଛି । ଓଡ଼ିଆମାନେ ହିଁ ସେହିସବୁ ଦେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ ଓ ବୌଦ୍ଧ ସଂସ୍କୃତି ପ୍ରଚାର କରିଥିଲେ । ଏହା ସତ୍ୟ ଯେ, ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ବୌଦ୍ଧ ଧର୍ମ ଆବିଷ୍ଟ ପ୍ରସାରିତ ହୋଇଥିଲା ।

ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଟଲେମି ସ୍ମରତିତ ଭୌଗଳିକ ବିବରଣୀରେ ଲେଖିଅଛନ୍ତି ଯେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବହୁ ବନ୍ଦର ଓ ନଗର ରହିଥିଲା । ସେଗୁଡ଼ିକ ମଧ୍ୟରେ ନନିଗେନ୍ (ପୁରୀ), କଟିକର୍ଦ୍ଦମ (କଟକ), କୋଶଗର (କୋଣାର୍କ), କୋଳାୟ (ବାଲେଶ୍ୱର), ପଲୁର (ଜଳେଶ୍ୱର), ମନଦ (ମହାନଦୀ), ତିଲିସ୍ (ବ୍ରାହ୍ମଣୀ), ଦୋମରମ (ବୈତରଣୀ), ଅଦମସ୍ (ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା), ପକୁରା (ଗଞ୍ଜାମ) ପ୍ରଭୃତି ପ୍ରଧାନ । ଏଥିରୁ ଓଡ଼ିଶାର ତତ୍କାଳୀନ ଭୂ-ଚିତ୍ର ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ । ମନେହୁଏ, ମହାନଦୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ବୈତରଣୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା, ବୁଢ଼ାବଲଙ୍ଗ, ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା ପ୍ରଭୃତି ନଦୀରେ ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଞ୍ଚଳରୁ ପଣ୍ୟଦ୍ରବ୍ୟ ଆସି ନଦୀ ମୁହାଣରେ ଥିବା ବନ୍ଦର ନଗରୀରେ ଏକତ୍ରିତ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତରେ ସାଗରପାରି ଦେଶମାନଙ୍କୁ ଯାଉଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶା

ଏକ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ରାଜ୍ୟ ଥିଲା ବୋଲି ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ । ଏହାର ଅନ୍ତର୍ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଓ ବାହ୍ୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସୁସଂହତ ଥିଲା । ଅନ୍ତଃବାଣିଜ୍ୟ ଦୃଷ୍ଟିରୁ ଜଳେଶ୍ୱର, ବାଲେଶ୍ୱର, ବାମନଘାଟୀ, କଟକ, ଯାଜପୁର, ଆନନ୍ଦପୁର, ଚାନ୍ଦବାଲି, ବାରକୋଟ, ତାଳଚେର, ଭୁବନ, ଆଦିପୁରୀ, ଜେନାପୁଟ, ଇନ୍ଦିପୁର, ପଟ୍ଟାମୁଣ୍ଡାଇ, ଆସ୍କା, ସମ୍ବଲପୁର, ସୋନପୁର ପ୍ରଭୃତି ସମୃଦ୍ଧ ବାଣିଜ୍ୟ ନଗରୀ ଥିଲା । ପେରିକ୍ଲିସ୍ ନାମକ ପୁସ୍ତକରୁ ଜଣାଯାଏ, ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ପ୍ରଚୁର ହାତୀଦାନ୍ତ ମିଳୁଥିଲା । କଳିଙ୍ଗର ସୁକ୍ଷ୍ମବସ୍ତ୍ର ଓ ପଟ୍ଟବସ୍ତ୍ର ସାଗରପାରି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଆଦୃତ ହେଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଆ ସାଧବମାନେ ଏହିସବୁ ଦ୍ରବ୍ୟ ବିକ୍ରୟ କରି ବିଦେଶରୁ ପ୍ରଚୁର ସୁନା, ମୁଦ୍ରା, ଆଣ୍ଟୁଥିଲେ । ତେଣୁ ପ୍ରକୃତପକ୍ଷେ ପ୍ରଥମ ଶତାବ୍ଦୀ ଥିଲା ଓଡ଼ିଆ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ସୁବର୍ଣ୍ଣଯୁଗ । ଗୌରବର କଥା, ଏହି ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରସାର ଘଟାଇଥିଲେ, ଯାହାକି ବର୍ତ୍ତମାନ ବିଭିନ୍ନ ସ୍ଥାନର ଭୂଖନନରୁ ସୁସ୍ପଷ୍ଟ । ସେହିସବୁ ଦେଶର ଅଭିଲେଖରୁ ପାଲି, ସଂସ୍କୃତ ଭାଷାର ନିଦର୍ଶନ ମିଳିଛି । ବୌଦ୍ଧ, ଶାକ୍ତ, ଶୈବ, ବୈଷ୍ଣବ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ପ୍ରଚାରରେ ଓଡ଼ିଶା ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଭୂମିକା ଉଲ୍ଲେଖନୀୟ ।

ତୃତୀୟ ଶତାବ୍ଦୀରେ କଳିଙ୍ଗରାଜ ଗୁହଣିବ ଆପଣାର କନ୍ୟା ହେମମାଳା ଓ ଜାମାତା ଦନ୍ତକୁମାରଙ୍କ ହସ୍ତରେ ସମୁଦ୍ର ପଥରେ ଭଗବାନ ବୁଦ୍ଧଙ୍କର ପବିତ୍ର ଦନ୍ତ ସିଂହଳ ଅଧିପତି ମହାସେନଙ୍କ ନିକଟକୁ ପଠାଇଥିଲେ । ଦଉବଂଶ, ଲଳିତବିସ୍ତର ଓ ସିଉକି ପ୍ରଭୃତି ଗ୍ରନ୍ଥରୁ ଚାନ୍ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କ ସ୍ପଷ୍ଟ ପ୍ରମାଣିତ । ନୌବାଣିଜ୍ୟ କୁଶଳୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ ପ୍ରାଚ୍ୟ ଭୂଖଣ୍ଡ ତଥା ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ବିଭିନ୍ନ ଅଞ୍ଚଳରେ ଏହି ସମୟରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ଐତିହାସିକଙ୍କ ମତରେ ସିଂହଳ ଓ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ରାଜବଂଶ ଓଡ଼ିଆ କ୍ଷତ୍ରିୟ କୁଳୋତ୍ତର । ସୁବର୍ଣ୍ଣଦୀପରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଦୀର୍ଘ ୩୦୦ ବର୍ଷ ଧରି ରାଜ୍ୟ ବିସ୍ତାର କରିଥିଲେ । ଜାଭାରେ ପ୍ରଚଳିତ କିମ୍ବଦନ୍ତୀ ଅନୁଯାୟୀ କଳିଙ୍ଗ ରାଜା କୋଡ଼ିଏ ହଜାର ପରିବାରକୁ ଜାଭା ପଠାଇଥିଲେ ଏବଂ ସେମାନେ ତିନିପୁରୁଷ ଧରି ସେଠାରେ ରାଜତ୍ୱ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆମାନେ ବାଲିଦୀପକୁ ଯାତ୍ରା କରିବାର ସ୍ମାରକୀ ସଦୃଶ ଅଦ୍ୟାବଧି କଟକରେ ବାଲିଯାତ୍ରା ଅନୁଷ୍ଠିତ ହେଉଅଛି । ଓଡ଼ିଶାର ଆଭ୍ୟନ୍ତରୀଣ ଅଞ୍ଚଳରୁ ବିଭିନ୍ନ ସାମଗ୍ରୀ ନଦୀପଥରେ ଆସି କଟକ ମହାନଦୀ କୂଳରେ ଏକତ୍ର ହେଉଥିଲା । ଓଡ଼ିଶା ବଣିକମାନେ ସେହି ସବୁ ସାମଗ୍ରୀ ଧରି ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତରେ ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ଦେଶକୁ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲେ । ସେମାନଙ୍କର ବାଣିଜ୍ୟ ତରୀ ମହାନଦୀ ବନ୍ଧରେ

ସାଗର ଅଭିମୁଖେ ଯାତ୍ରା କରିବାର ଅବ୍ୟବହୃତ ପୂର୍ବରୁ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ, ଶୁଭ ବିଦାୟ ତଥା ଅନ୍ତର୍ଦ୍ଦେଶୀୟ ଓ ବହିର୍ଦ୍ଦେଶୀୟ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଏକତ୍ରିତ ଜନସମାଗମରୁ ସୃଷ୍ଟି ହୋଇଥିଲା ବାଲିଯାତ୍ରା, ସଂସ୍କୃତିର ପ୍ରବହମାନ ଧାରାରେ ଏହା ଏକ ବାର୍ଷିକ ବାଣିଜ୍ୟ ମହୋତ୍ସବର ମାନ୍ୟତା ଲାଭ କଲା ତଥା ଅଦ୍ୟାବଧି ଏହାର ଅବିଚ୍ଛିନ୍ନ ଧାରା ପ୍ରବାହିତ ।

ତୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ଇତିସିଂ ମଧ୍ୟ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ବାଣିଜ୍ୟ ଚରାରେ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ସେ ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ପ୍ରୋମ୍ ନଗରୀରେ ଓଡ଼ିଆମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ପ୍ରତିଷ୍ଠିତ ଶ୍ରୀକ୍ଷେତ୍ର ସଂପର୍କରେ ଉଲ୍ଲେଖ କରିଛନ୍ତି । ଚତୁର୍ଥ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଅନ୍ୟତମ ତୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ପାହିୟାନ ଓଡ଼ିଶାର ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ବନ୍ଦରରୁ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ସେ ଜାଭାରେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମ ପ୍ରତିଷ୍ଠା କରାଯାଇଥିବା ଲେଖିଛନ୍ତି । ସେ ଯେଉଁ ବାଣିଜ୍ୟପୋତରେ ଯାତ୍ରା କରିଥିଲେ ତାହା ଓଡ଼ିଶାର ବ୍ରାହ୍ମଣ ନାବିକମାନେ ଚଳାଉଥିଲେ । ଏଥିରୁ ପ୍ରମାଣିତ ହୁଏ, ଜାତି, ବର୍ଣ୍ଣ, ନିର୍ବିଶେଷରେ ଓଡ଼ିଆମାନେ ନୌବାଣିଜ୍ୟକୁ ଆପଣାର କରି ନେଇଥିଲେ । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ଓଡ଼ିଶା ସମୃଦ୍ଧ ହୋଇଥିବାରୁ ଅନେକ ସମୟରେ ଯବନ ଓ ଜଳଦସ୍ୟୁମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଆକ୍ରମଣ କରୁଥିଲେ । ମାଦଳାପାଞ୍ଜି ବର୍ଣ୍ଣନାନୁସାରେ ଯବନ ରକ୍ତବାହୁ ସମୁଦ୍ର ପଥରେ ଆସି ପୁରୀ ଆକ୍ରମଣ କରିଥିଲା । ଶାମ୍ବ ପୁରାଣରେ ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି ଶାକ୍ୟଦୀପ ବା ପାରସ୍ୟ ଦେଶରୁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜକମାନେ କୋଣାର୍କ ଆସିଥିଲେ । ଅନୁମିତ ହୁଏ, ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଯୋଗୁଁ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜକମାନେ ଜଳପଥରେ ପାରସ୍ୟରୁ ଆସି କୋଣାର୍କରେ ସୂର୍ଯ୍ୟ ପୂଜା ଆରମ୍ଭ କଲେ ଏବଂ ପରବର୍ତ୍ତୀ କାଳରେ ପ୍ରଥମ ନରସିଂହଦେବ ସେଠାରେ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ କରିଥିଲେ । ତିତ୍ରୋପ୍ପାଳା ନଦୀର ଶାଖା ଚନ୍ଦ୍ରଭାଗା ନଦୀ ମୁହାଣରେ କୋଣାର୍କ ବନ୍ଦର ବହୁ ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ରହିଥିଲା । ଟଲେମି ଏହାକୁ କୋନଗର ଆଖ୍ୟା ଦେଇଛନ୍ତି । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀ ବେଳକୁ ଏହା ସମୃଦ୍ଧ ଚରିତ୍ର ନଗରରେ ପରିଣତ ହୋଇଥିଲା ବୋଲି ତୀନ ପରିବ୍ରାଜକ ହୁଏନ୍‌ସାଂ ଲେଖିଛନ୍ତି । ତିତ୍ରୋପ୍ପାଳା ନଦୀ ମୁହାଣରେ ଏହାର ଅବସ୍ଥିତି ଯୋଗୁଁ ସେ ଏହାର ନାମ ଚେଲିତୋଳ ଲିପିବଦ୍ଧ କରିଛନ୍ତି । ହୁଏନ୍‌ସାଂ ମଧ୍ୟ ବାଣିଜ୍ୟ ପୋତରେ ସ୍ୱଦେଶ ପ୍ରତ୍ୟାବର୍ତ୍ତନ କରିଥିଲେ । ଷଷ୍ଠ ଓ ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାରେ ବୋଇତର ବହୁଳ ବ୍ୟବହାର ଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ଭୁବନେଶ୍ୱରରେ ନିର୍ମିତ ବୋଇତାଳ ମନ୍ଦିରର ଆକୃତି ଓଲଟି ପଡ଼ିଥିବା ବୋଇତ ସଦୃଶ । ସପ୍ତମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ରଚିତ ଦଶକୁମାର ଚଉତିସରେ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ବନ୍ଦରକୁ ବାଣିଜ୍ୟପୋତ ଆସୁଥିବା ଉଲ୍ଲେଖ ରହିଛି । ଅଷ୍ଟମ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଭୌମକର ରାଜା ଶୁଭାକର ଦେବ ପ୍ରଜ୍ଞ ନାମକ

ଜନୈକ ବୌଦ୍ଧ ଭିକ୍ଷୁଙ୍କ ହସ୍ତରେ ଜାହାଜ ଯୋଗେ ତୀନ ଦେଶରାଜା ତେସିଙ୍ଗଙ୍କ ନିକଟକୁ ଖଣ୍ଡିଏ ଗ୍ରନ୍ଥ ଓ ଉପତ୍ତୋକନ ପ୍ରେରଣ କରିଥିଲେ । ଏହି ଜାହାଜ ତାମ୍ରଲିପ୍ତ ବନ୍ଦରରୁ ଯାତ୍ରାରମ୍ଭ କରିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ରଚିତ ବୃହତ୍ ସଂହିତାରୁ ଜଣାଯାଏ ଓଡ଼ିଶାର ସମୁଦ୍ର ଉପକୂଳସ୍ଥ ସକଳ ବନ୍ଦର ଗୋଟିଏ ଗୋଟିଏ ତୀର୍ଥ ସ୍ଥାନ ଥିଲା ।

ସୋମ ଓ ଗଙ୍ଗବଂଶ ରାଜତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲା । ବଙ୍ଗରାଜା ଲକ୍ଷ୍ମଣ ସେନଙ୍କ ସଭାକବି ଧ୍ୟେୟୀଙ୍କ ବର୍ଣ୍ଣନା ଅନୁସାରେ କଳିଙ୍ଗର ରାଜଧାନୀ କଳିଙ୍ଗ ନଗର ଏକ ସମୃଦ୍ଧ ବନ୍ଦର ଥିଲା । କୋଣାର୍କ ମନ୍ଦିର ଓ ପୁରୀ ମନ୍ଦିର ନିର୍ମାଣ ନିମିତ୍ତ ଦୂରଦୂରାନ୍ତ ପର୍ବତରୁ ବଡ଼ ବଡ଼ ପଥର ଖଣ୍ଡମାନ ନଦୀପଥରେ ହିଁ ଆସିଥିଲା । ପୁରୀ ଶ୍ରୀମନ୍ଦିରର ଭୋଗମଣ୍ଡପରେ ଏକ ଭାସମାନ ବାଣିଜ୍ୟପୋତରେ ଚିତ୍ର ରହିଅଛି । ସେହି ସମୟରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ନିମିତ୍ତ ବୃହତ୍ ନୌକାର ଏହା ଚିତ୍ର । ଓଡ଼ିଶାର ବାଲେଶ୍ୱର, ଚାନ୍ଦବାଲି, ବୋଇତକୁଦ, ଅସ୍ତରଙ୍ଗ, ମାଣିକପାଟଣା ଓ ପାଲୁରରେ ସେସମୟରେ ଏତାଦୃଶ ବାଣିଜ୍ୟଚରୀ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଇଥିଲା । ଉଲ୍ଲେଖଯୋଗ୍ୟ ଯେ ନୌବାଣିଜ୍ୟକୁ ସୁନିୟନ୍ତ୍ରିତ କରିବା ନିମିତ୍ତ ରାଜାମାନେ ସ୍ୱତନ୍ତ୍ର କର୍ମଚାରୀ ନିଯୁକ୍ତ କରୁଥିଲେ । ଗଙ୍ଗ ରାଜତ୍ୱରେ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କୁ ପତ୍ତନ କୁହାଯାଉଥିଲା । କଳିଙ୍ଗ ପତ୍ତନ, ବିଶାଖା ପତ୍ତନ, ଭୀମଲି ପତ୍ତନ ପ୍ରଭୃତି ବିଶେଷ ପ୍ରସିଦ୍ଧିଲାଭ କରିଥିଲା । ସେହି ସମୟରେ ରଚିତ ପ୍ରାଚୀନହାମ୍ପ୍ୟ, ତୀର୍ଥ ଚିନ୍ତାମଣି, କପିଳସଂହିତା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ସ୍ମୃତି ଶାସ୍ତ୍ରରୁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ବିଶେଷ ସୂଚନା ଉପଲବ୍ଧ ହୋଇଥାଏ ।

ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶ ରାଜତ୍ୱରେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଚରମସୀମାରେ ଉପନୀତ ହୋଇଥିଲା । ପଞ୍ଚସଖା ସାହିତ୍ୟରୁ ସୂଚନା ମିଳେ ଯେ ପ୍ରାଚୀ, ତିତ୍ରୋପ୍ପାଳା, ରକ୍ଷିକୁଲ୍ୟା, ବୈତରଣୀ, ବ୍ରାହ୍ମଣୀ, ମହାନଦୀ, ସୁବର୍ଣ୍ଣରେଖା ଓ ବୁଢ଼ାବଳଙ୍ଗ ପ୍ରଭୃତି ନଦୀ ଓଡ଼ିଶାରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ଦ୍ୱାର ଥିଲା । ଏହି ସମୟରେ ଓଡ଼ିଶାର ରାଜନ୍ୟବୃନ୍ଦ ନୌବାଣିଜ୍ୟରୁ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ଇତିହାସରୁ ଜଣାଯାଏ, ସୂର୍ଯ୍ୟବଂଶୀ ରାଜତ୍ୱ ସମୟରେ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜମାନେ ଓଡ଼ିଶା ଉପକୂଳରେ ମଧ୍ୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ସାରଳା ମହାଭାରତରେ ଅନେକ ପର୍ତ୍ତୁଗୀଜ ଓ ଫରାସୀ ଶବ୍ଦ ବ୍ୟବହୃତ । କ୍ଷୋଦ୍ରଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶା ପରାଧୀନ ହେଲେ ହେଁ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା । ଆକବରଙ୍କ ସମୟରେ ତୋଡ଼ରମଲ୍ଲ ଯେଉଁ ବନ୍ଦୋବସ୍ତ କରିଥିଲେ, ସେଥିରୁ ଜଣାଯାଏ ଯେ ବନ୍ଦର ଓ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସୁପରିଚାଳନା ନିମିତ୍ତ

ନଢ଼ିଆ ପଦବୀ ରହିଥିଲା । ସେମାନେ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରେ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ । ପ୍ରତିବଦଳରେ ନଢ଼ିଆମାନେ ଜଳଦସ୍ୟୁ ଆକ୍ରମଣରୁ ବଣିକମାନଙ୍କୁ ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କରୁଥିଲେ । ସେହି ସମୟରେ ହୁଗୁଳି, ବାଲେଶ୍ୱର, ପିପିଲି, ମୁରୟ, ବିଲ୍‌ମାରି ଓ ଯଶୋର ପ୍ରଭୃତି ସ୍ଥାନରେ ଜଳ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ କରାଯାଉଥିଲା । ବଙ୍ଗନବାବ ସାଏସ୍ତ୍ରା ଖାଁ ବନ୍ଦରମାନଙ୍କରୁ କର ଆଦାୟ କରୁଥିଲେ ତଥା ପିରିଜି ଜଳଦସ୍ୟୁଙ୍କୁ ଦମନ କରୁଥିଲେ । ବୋରେ ସାହେବଙ୍କ ବର୍ଷନାନୁସାରେ ବାଲେଶ୍ୱର ଓ ପିପିଲିରେ ସୁଦୃଢ଼ ଜାହାଜ ନିର୍ମାଣ ହେଉଥିଲା ଏବଂ ସେହି ସ୍ଥାନମାନଙ୍କରୁ ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କୁ ବାଣିଜ୍ୟତରୀ ଯାତ୍ରା କରୁଥିଲା । ଭକ୍ତକବି ଦୀନକୃଷ୍ଣ ଦାସ ସ୍ମରତିତ ପ୍ରସାବ ସିନ୍ଧୁ ଗ୍ରନ୍ଥରେ ବାଣିଜ୍ୟତରୀ ନିର୍ମାଣ ପ୍ରଣାଳୀ ବିଶଦ ଭାବରେ ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ଏହି ରଚନାରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟର ବହୁଳ ବର୍ଣ୍ଣନା ରହିଛି । କବିକର୍ଣ୍ଣକ ରଚିତ ସତ୍ୟନାରାୟଣ ଷୋଳପାଲରେ ବାଣିଜ୍ୟପୋତର ମାର୍ଗ ବର୍ଣ୍ଣିତ । ପାଲା ବର୍ଣ୍ଣନାରୁ ଜଣାଯାଏ ଓଡ଼ିଶାର ସାଧବ ପୁଅମାନେ ଓଡ଼ିଆ ସହିତ ସଂସ୍କୃତ, ପାଲି, ବଙ୍ଗଳା, ନାଗରୀ, ଫାରସୀ ପ୍ରଭୃତି ବହୁଭାଷା ଶିକ୍ଷା କରୁଥିଲେ, ଯାହାକୁ ସେମାନେ ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବ୍ୟବହାର କରି ବାଣିଜ୍ୟ କରୁଥିଲେ । ଏତଦ୍ୱତ୍ତନ ଉପେନ୍ଦ୍ର ଭଞ୍ଜଙ୍କ ରଚନା ଓ ଅନ୍ୟାନ୍ୟ ଲୋକ ସାହିତ୍ୟରୁ ଓଡ଼ିଶାର ମଧ୍ୟଯୁଗୀୟ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପର୍କରେ ଅନେକ ସୂଚନା ମିଳିଥାଏ । ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ପ୍ରାରମ୍ଭରେ ଏଫ୍ ବଲଜର ସଲ୍‌ଭିନସ କେତେକ ଆଦର୍ଶ ବାଣିଜ୍ୟପୋତର ବର୍ଣ୍ଣନା କରିଛନ୍ତି । ତାଙ୍କ ମତରେ ବାଲେଶ୍ୱର ହିଁ ପୂର୍ବ ଭାରତର ପ୍ରବେଶ ଦ୍ୱାର ଥିଲା । ଏଠାରୁ ବହୁ ଜାହାଜ ଇଉରୋପ ଓ ଆଫ୍ରିକା ମହାଦେଶର ବହୁ ବନ୍ଦରକୁ ବାଣିଜ୍ୟ ଉଦ୍ଦେଶ୍ୟରେ ଯାଉଥିଲା ତଥା ବହୁ ବିଦେଶୀ ଜାହାଜ ଆସୁଥିଲା । ଏତଦ୍ୱତ୍ତନ ବାଲେଶ୍ୱର ବନ୍ଦରରୁ ଲୁଗା ଓ ମାଟିହାଣ୍ଡି ବିଦେଶକୁ ରପ୍ତାନୀ କରାଯାଉଥିଲା । ବ୍ୟାସକବି ଫକୀର ମୋହନଙ୍କ ଆତ୍ମଜୀବନରୁ ଜଣାଯାଏ ଉନବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀର ମଧ୍ୟଭାଗ ପର୍ଯ୍ୟନ୍ତ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଅବ୍ୟାହତ ରହିଥିଲା ।

ବିଂଶ ଶତାବ୍ଦୀରେ ଓଡ଼ିଶାର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ସଂପୂର୍ଣ୍ଣ ଲୋପ ପାଇଗଲା । ଏହାର କାରଣ ହେଉଛି, ଯୁରୋପୀୟମାନେ ଏକତୀକ୍ଷିଆ ବାଣିଜ୍ୟ କାରବାର କରିବା ନିମିତ୍ତ କଟକଣା ଜାରି କଲେ । ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ପାଳଟଣା ଜାହାଜ ପରିବର୍ତ୍ତେ ସେମାନେ ଉନ୍ନତ ଯନ୍ତ୍ରଚାଳିତ ଜାହାଜ ବ୍ୟବହାର କଲେ । ନଦୀମୁହାଣରେ ବାଲିଚଢ଼ା ସୃଷ୍ଟି ହୋଇ ଜାହାଜ ଚଳାଚଳରେ ଅସୁବିଧା ସୃଷ୍ଟି ହେଲା । ପୋତାଶ୍ରୟଗୁଡ଼ିକ ଅସୁରକ୍ଷିତ ହେଲା । ସର୍ବୋପରି ବାଣିଜ୍ୟ କୁଶଳୀ ଇଂରେଜମାନେ ଶାସକ ହୋଇଥିବାରୁ ଓଡ଼ିଆ ନାବିକମାନଙ୍କୁ

ସୁରକ୍ଷା ପ୍ରଦାନ କଲେ ନାହିଁ । ବିଶେଷତଃ ନଅଙ୍କ ଦୁର୍ଭିକ୍ଷ ପରେ ଓଡ଼ିଆ ଜାତିର ଅଳ୍ପ ଭାଗିଗଲା ଏବଂ ପ୍ରୋହାହନ ଓ ଆର୍ଥିକ କାରଣ ନିମିତ୍ତ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ପତନ ଘଟିଲା । ପରିସ୍ଥିତି ଏପରି ହେଲା ଯେ ଯେଉଁ ଓଡ଼ିଶାମାନେ ବର୍ମା ଦେଶରେ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ଜାତି ଭାବରେ ପରିଚୟ ସୃଷ୍ଟି କରିଥିଲେ, ସେମାନଙ୍କ ଜୀବନ ରକ୍ଷା ଲାଗି ରେଜୁନରୁ ଚାଉଳ ଜାହାଜ ଯୋଗେ ଅଣାଗଲା । ପୃଥିବୀର ଏକ ବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ ନୌବହର ଜାତିର ପତନ ନିମିତ୍ତ ଏହା ଥିଲା କୁଚକ୍ରୀ ଇଂରେଜ ଶାସକଙ୍କ ନୀତିବିହୀନ ବାଣିଜ୍ୟ କୌଶଳ । ଏଣୁ ନିଃସନ୍ଦେହରେ ବ୍ୟକ୍ତ କରାଯାଇ ପାରେ ଯେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଲୋପ ହେବା ପଛରେ ବେପାରୀ ଇଂରେଜମାନଙ୍କର ପ୍ରଚ୍ଛନ୍ନ ଭୂମିକା ରହିଥିଲା ।

ଖ୍ରୀଷ୍ଟପୂର୍ବ କାଳରୁ ଓଡ଼ିଶାରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ଉନ୍ନେଷ ଘଟି ଓଡ଼ିଆ ସଂସ୍କୃତି ଓ ଶିଳ୍ପ ନୈପୁଣ୍ୟ ଆବିଷ୍କୃତ ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା । ନୌବାଣିଜ୍ୟ କୁଶଳୀ ଓଡ଼ିଆମାନେ ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ବାଣିଜ୍ୟ କରି ଅସରନ୍ତି ଧନଦୌଳତ ବୋହିଆଣି ପ୍ରାଚୀନ କାଳରୁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ସମୃଦ୍ଧ କରିଥିଲେ । ଓଡ଼ିଆ ବଣିକମାନଙ୍କ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ବିଦେଶରେ ଜଗନ୍ନାଥ, ବୌଦ୍ଧ, ଶୈବ, ବୈଷ୍ଣବ, ଶାକ୍ତ ଓ ବୈଦିକ ସଂସ୍କୃତି ଦରିଆପାରି ଦେଶମାନଙ୍କରେ ପ୍ରସାର ହୋଇଥିଲା କାୟୋଡ଼ିଆରେ ହରିହର ଉପାସନା, ଭିଏଡ଼ନାମାରେ ରାମାୟଣର ପ୍ରଚାର, ପୁରୁଷୋତ୍ତମ ମନ୍ଦିର ଓ ଭଗବତୀ ମନ୍ଦିର, ଜାଭାର ବ୍ରାହ୍ମଣ୍ୟଧର୍ମ, ବ୍ରହ୍ମଦେଶର ବୌଦ୍ଧ ଓ ଜଗନ୍ନାଥ ଧର୍ମ ଏସବୁ ହେଉଛି ଓଡ଼ିଆଙ୍କ ନୌବାଣିଜ୍ୟର ସଦୃଢ଼ । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଚୀନ, ଜାପାନ, ଶ୍ରୀଲଙ୍କା, ଇଣ୍ଡୋନେସିଆ ପ୍ରଭୃତି ଦେଶ ସହିତ ଓଡ଼ିଶାର ବାଣିଜ୍ୟିକ ଓ ସାଂସ୍କୃତିକ ସଂପର୍କ ରହିଥିଲା । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ମାଧ୍ୟମରେ ହିଁ ଓଡ଼ିଆମାନେ ବିଭିନ୍ନ ଦେଶରେ ଉପନିବେଶ ସ୍ଥାପନ କରିଥିଲେ । ମୋଟ ଉପରେ କହିଲେ ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ଅର୍ଥନୈତିକ, ରାଜନୈତିକ, ସାଂସ୍କୃତିକ ଓ ଧାର୍ମିକ ଜୀବନର ଅଭିବୃଦ୍ଧି ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ହିଁ ହୋଇଥିଲା । ଅପରପକ୍ଷରେ ନୌବାଣିଜ୍ୟ ଦ୍ୱାରା ଓଡ଼ିଆମାନେ ହିଁ ଭାରତୀୟ ସଂସ୍କୃତିର ମର୍ଯ୍ୟାଦାବଦ୍ଧ ଆତ୍ମ ପରିଚୟ ପ୍ରଦାନ ପୂର୍ବକ ଆନ୍ତର୍ଜାତୀୟ ସୁଖ୍ୟାତି ଅର୍ଜନ କରିଥିଲେ । ନୌବାଣିଜ୍ୟ ହିଁ ଓଡ଼ିଶାକୁ ଏକ ସାମୁଦ୍ରିକ ବାଣିଜ୍ୟ ସମୃଦ୍ଧ, ଐଶ୍ୱର୍ଯ୍ୟ ପରିପୂର୍ଣ୍ଣ ବିଭବଶାଳୀ ରାଜ୍ୟର ମାନ୍ୟତା ପ୍ରଦାନ କରିଥିଲା । ଆଜି ଓଡ଼ିଆଙ୍କର ନୌବାଣିଜ୍ୟ ନଥିଲେ ହେଁ ପ୍ରାଚୀନ ପରମ୍ପରା, ସଂସ୍କୃତି, ଜାତୀୟ ଜୀବନ ତଥା ଗୌରବୋଜ୍ଜ୍ୱଳ ସ୍ମୃତିର ସ୍ୱାକ୍ଷର ବହନ କରି ବାଲିଯାତ୍ରା ଓ ବୋଇତ ବନ୍ଦାଣ ଜାତୀୟ ମହୋତ୍ସବ ସ୍ୱରୂପରେ ପ୍ରତିଭାତ ।

ଓରିଏଣ୍ଟାଲ ଇନ୍‌ସ୍ଟିଚ୍ୟୁଟ୍ ବିଲ୍ଡିଂ
ଦକ୍ଷିଣକାଳୀ ରୋଡ୍, ଭେଙ୍କାନାଳ